

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (1997), The Law of Ukraine "About the local government in Ukraine" from May 21, 1997 No 280/92, available at: http://kodeksy.com.ua/pro_mistseve_samovryaduvannya_v_ukraini/download.htm (access date December 20, 2017).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine "On Transfer of Objects of State and Communal Property Rights" from March 03, 1998 No 147/98, available at: <http://law.dt-kt.com/zakon-ukrayiny-pro-peredachu-ob-yektiv-prava-derzhavnoyi-ta-komunalnoyi-vlasnosti-vid-03-03-1998-r-147-98-vr/> (access date December 20, 2017).

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "The Civil Code of Ukraine" from January 16, 2003 No 435-IV, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (access date December 20, 2017).

9. Shkilniak, M.M. (2008), *Ekonomichni osnovy formuvannia systemy upravlinnia derzhavnoi vlasnosti* [Economic fundamentals of the formation of a state property management system], monograph, Pidruchnyky i posibnyky, Ternopil, Ukraine, 176 p.

10. Shkilniak, M.M. (2003), "Some areas of improvement of the municipal property management system", *Rada. Informatsiino-metodychnyi visnyk oblasnoi Rady*, no. 10, pp. 56-62.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2018 р.

УДК 332.146.2

**Ватаманюк-Зелінська У.З.,
д-р екон. наук, доцент, професор кафедри
державних та місцевих фінансів
Юркевич Г. І.,
магістр кафедри державних та місцевих фінансів
Львівський національний університет імені Івана Франка**

РОЗВИТОК ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ

**Vatamaniuk-Zelinska U.Z.,
dr.sc.(econ.), assoc. prof., professor at the
department of state and local finances,
Yurkevych H.I.,
master at the department of state and local finances
Ivan Franko Lviv National University**

DEVELOPMENT OF DECENTRALIZATION PROCESSES IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF THE EUROPEAN INTEGRATION ACTION

Постановка проблеми. Про необхідність децентралізації влади в Україні говорять уже давно, так як чинний територіальний устрій країни сформувався через відсутність самостійної методології й був пристосований до радянської командно-адміністративної системи управління, що призвело до низького рівня задоволення мінімальних потреб населення, які фінансово забезпечувалися коштом місцевих бюджетів. Треба зауважити, що події на сході України стали останнім поштовхом до запровадження реформи адміністративно-територіального устрою, оскільки виникла необхідність змінювати межі адміністративно-територіальних одиниць і запроваджувати особливий режим управління на окремих територіях через окупацію й для забезпечення функціонування їхньої інфраструктури. У квітні 2014 року Уряд схвалив Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади [12], а в лютому 2015 року було ухвалено закон "Про добровільне об'єднання територіальних громад" [10], саме тоді і почалась практична реалізація цієї реформи.

Питання розвитку процесів децентралізації в умовах реформи адміністративно-територіального устрою є актуальними й сьогодні, оскільки має можливість сприяти розвитку країни як самодостатньої демократичної держави. Адже реформаторські плани спрямовані, перш за все на створення системи місцевого самоврядування на основі європейських цінностей розвитку місцевої демократії. Це надасть територіальним громадам повноваження та ресурси, що забезпечить для їх громадян можливість участі у вирішенні питань стабілізації місцевого соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток процесів децентралізації в умовах реформи адміністративно-територіального устрою набуває особливої популярності, тому проблему децентралізації влади вивчають багато науковців. Зокрема, велику увагу теоретичному та практичному вивченню питань децентралізації влади та розвитку місцевого самоврядування приділяють В. Авер'янов, В. Бакуменко, О. Бориславська, М. Братковський, І. Грицяк, В. Гройсман, Б. Данилишин, А. Лелеченко, В. Мамонова, О. Скрипнюк, І. Цурканова. Вагомий внесок у вирішення питання реформи адміністративно-територіального устрою та забезпечення фінансової спроможності місцевого самоврядування зробили такі вчені, як О. Василик, Ю. Ганущак, В. Дем'янишин, О. Кириленко, В. Куйбіда, А. Мельник, В. Кравченко, І. Луніна, А. Лучко, В. Опаріна, Л. Тарангул, А. Ткачук, В. Федосов та інші. Незважаючи на те, що таке питання досить широко вивчається різними науковцями, існує необхідність його поглибленого дослідження, так як ще недостатньо розкриті проблеми та сформульовані рекомендації щодо здійснення децентралізації влади в динамічних умовах реформування адміністративно-територіального устрою на сучасному етапі розвитку нашої держави. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні необхідності децентралізації влади та основних аспектів сучасних процесів децентралізації в умовах реформи адміністративно-територіального устрою країни. Завдання дослідження торкаються проблематики децентралізації в реформі місцевого самоврядування та визначення перспективи децентралізаційних процесів як необхідної умови зміцнення і розвитку системи місцевого самоврядування в Україні.

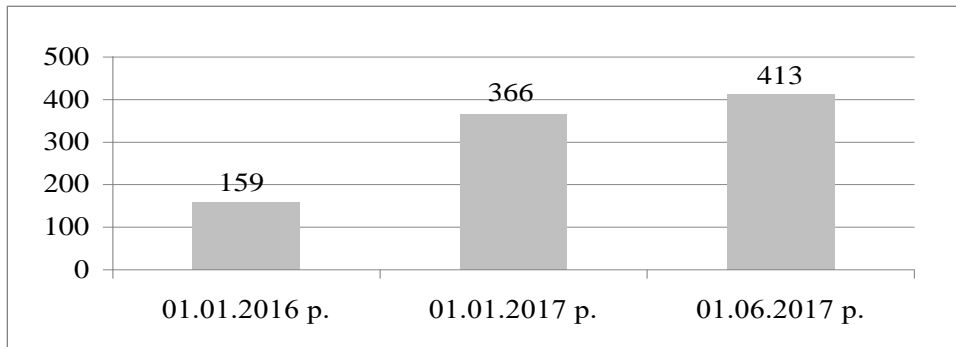
Виклад основного матеріалу дослідження. Одна із фундаментальних реформ, на порозі якої стоїть Україна – реформа адміністративно-територіального устрою. Особливістю її проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні є те, що фактично одночасно з нею відбувається децентралізація влади. Під децентралізацією розуміють передачу функцій управління від центральних органів влади місцевим органам, розширення кола повноважень органів нижчого підпорядкування управління за рахунок органів вищого рівня [4, с. 752].

Що стосується визначення поняття «адміністративно-територіальний устрій», то це обумовлена географічними, історичними, економічними, соціальними та іншими чинниками система внутрішньої територіальної організації, яка закріплена законодавчо і вибудовується на основі поділу території держави на складові частини з метою забезпечення збалансованого розвитку регіонів і чіткої організації функціонування органів державної влади та управління на місцях [1, с. 101]. Варто зазначити, що реформа адміністративно-територіального устрою в державі є невід'ємною складовою процесу децентралізації влади, тому що насамперед ця реформа передбачає передачу повноважень та ресурсів дієздатним органам місцевого самоврядування. За цієї умови децентралізація означає розширення повноважень «на місцях» із їх фінансовим забезпеченням шляхом розширення власної дохідної бази місцевих бюджетів.

Врахуймо і те, що з часу незалежності України питання впровадження децентралізації влади постійно піднімалось, але політичної волі на його практичне вирішення не вистачало. Активно розгорнувся цей процес у квітні 2014 року, коли Кабінетом Міністрів України було схвалено «Концепцію реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади», якою передбачається визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [12].

Практична реалізація процесу об'єднання територіальних громад (ОТГ) розпочалась в середині 2015 року. У 2015 р. було утворено 159 ОТГ, що об'єднали 793 територіальні громади, а 25 жовтня 2015 р. в цих громадах було обрано нові органи місцевого самоврядування. Суттєвий прогрес у формуванні ОТГ відбувся в 2016 р., коли їхня кількість зросла у 2,3 раза і станом на початок 2017 р. в Україні налічувалось 366 ОТГ, які об'єднали 1740 місцевих рад, де було проведено перші місцеві вибори. Ці громади у 2017 р. перейшли на прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом України. У 2016 р. розпочався процес обрання старост у селах і селищах об'єднаних громад [8].

Аналізуючи процес формування ОТГ за 2015 – першу половину 2017 рр. (рис. 1), можна відмітити позитивну тенденцію територіальних об'єднань.

Рис. 1. Динаміка створення об'єднаних територіальних громад в Україні, громад

Джерело: побудовано за даними [6]

Після прийняття низки законів у 2017 р., які врегулювали проблемні питання об'єднання, процес формування ОТГ отримав новий «імпульс» до активізації і вже станом на кінець травня 2017 р. в Україні було утворено 413 ОТГ, що об'єднали 5258 населених пунктів, і в яких відбулись перші вибори органів місцевого самоврядування [3].

Разом з тим, зберігається значна нерівномірність між регіонами у проведенні процесу такого об'єднання. Наприклад, найбільшу кількість ОТГ створено у Тернопільській (36 ОТГ), Дніпропетровській (34 ОТГ), Житомирській (32 ОТГ), Хмельницькій (26 ОТГ), Львівській (25 ОТГ), Вінницькій та Запорізькій (по 24 ОТГ) областях. Водночас окремі регіони суттєво відстають у процесі формування ОТГ, серед них Київська (2 ОТГ), Харківська та Закарпатська (по 5 ОТГ) області [6]. Така відмінність між регіонами за динамікою формування об'єднаних територіальних громад передусім обумовлена неоднозначним ставленням місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в регіонах до запровадження реформи децентралізації.

У 2014 році було прийнято Закон «Про співробітництво територіальних громад» [11], яким передбачено державне стимулювання співробітництва громад шляхом надання субвенцій, передачі об'єктів державної власності у комунальну власність, методичної, організаційної та іншої підтримки діяльності суб'єктів співробітництва. Організаційний рівень таких взаємовідносин надає можливість територіальним громадам, шляхом об'єднання фінансових та матеріальних ресурсів, спільно та взаємовигідно вирішувати важливі питання місцевого значення, впливати на розвиток території без зміни адміністративних меж.

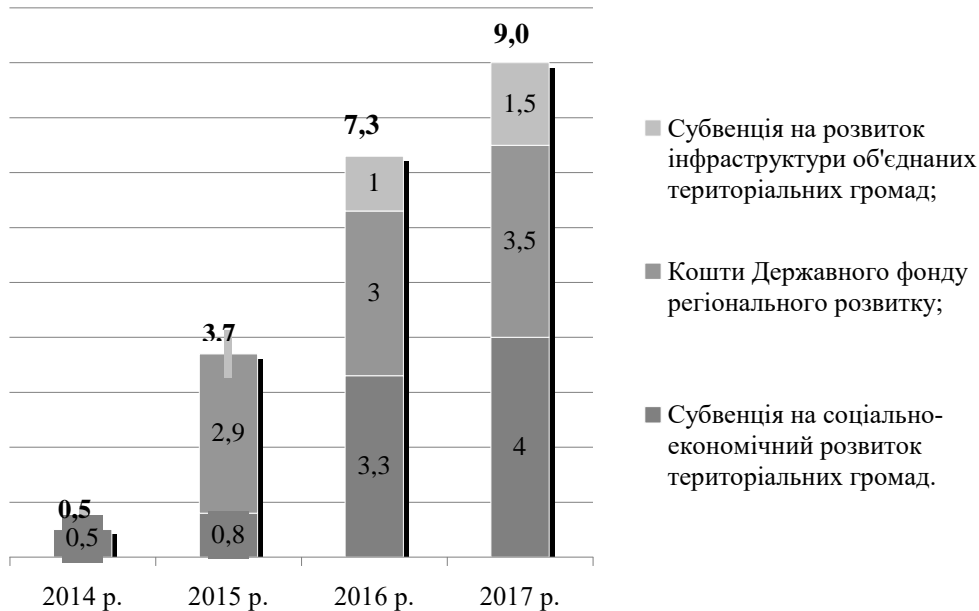
У 2017 р. механізм співробітництва територіальних громад почав працювати активніше. Так, в рамках реформи створено умови для співпраці громад, визначено процедури і можливість реалізації спільних проектів у сфері культури, розвитку спорту, освіти, охорони здоров'я. Якщо станом на 1 квітня 2016 р. реєстр договорів про співробітництво територіальних громад містив дані про 35 договорів щодо реалізації спільних проектів у 7 областях, то станом на 10 травня 2017 р. реєстр містить дані вже про 82 договори про співробітництво, учасниками договорів є 399 місцевих рад [13].

Дані про виконання місцевих бюджетів також вказують на позитивну динаміку впровадження фінансової децентралізації. Так, за 2016 р. до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) надійшло 146,6 млрд грн, що складає 116,3 % від річного обсягу надходжень, затвердженого місцевими радами. Приріст надходжень до загального фонду проти 2015 р. склав 48,4 млрд грн, або 49,3 % [14]. При цьому власні надходження бюджетів 159 ОТГ зросли більше ніж у 3 рази порівняно з 2015 р. (з 1 млрд грн до 3,3 млрд грн). Із розрахунку на 1 жителя, в середньому, власні доходи бюджетів ОТГ збільшилися на 1645 грн (з 700 грн до 2345 грн). Ріст забезпечено по усіх видах надходжень. Найвищі темпи росту спостерігаються по єдиному податку – 2,4 млрд грн, податку на доходи фізичних осіб – 9,1 млрд грн, акцизному податку з роздрібною торгівлі – 1,0 млрд грн. Всього ресурси місцевих бюджетів 159 ОТГ (з трансфертами) зросли майже у 7 разів, порівняно з надходженнями 2015 р. до бюджетів місцевих рад, які увійшли до складу ОТГ, та склали 7,1 млрд грн [9].

Таке зростання надходжень пояснюється розширенням дохідної бази місцевих бюджетів шляхом: закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел – податку на доходи фізичних осіб за новими нормативами та податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки; запровадження з 2015 р. збору з роздрібного продажу підакцизних товарів; розширення з 2015 р. бази оподаткування податку на нерухомість шляхом включення до оподаткування комерційного (нежитлового) майна; передачі з державного бюджету плати за надання адміністративних послуг, державного мита; збільшення відсотка зарахування екологічного податку з 35 до 80%; запровадження нових видів трансфертів (базова дотація, освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція, субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру, реверсна дотація) та нової системи вирівнювання за

закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб) залежно від рівня надходжень на одного жителя [14].

У 2017 р. держава виділила значну суму коштів з метою стимулювання добровільного об'єднання громад. Державна підтримка на розвиток територіальних громад та розбудову їх інфраструктури з метою реалізації інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку зросла у 30 разів (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка обсягів державних видатків на розвиток територіальних громад, млрд грн
 Джерело: побудовано за даними [6]

Як видно з рисунку 2, об'єднані територіальні громади отримують фінансову підтримку Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) для фінансування власних інвестиційних проектів регіонального розвитку. У 2015 році бюджет ДФРР склав 2,9 млрд грн, 2016 р. – 3 млрд грн, 2017 р. – 3,5 млрд грн. Починаючи з 2016 року, уряд надає субвенцію на розвиток інфраструктури об'єднаних територіальних громад. У 2016 році обсяг такої субвенції становив 1 млрд грн, а у 2017 році – 1,5. Таким чином громади отримують кошти на відбудову соціальних об'єктів, реконструкцію та ремонт вулиць, доріг, мостів, впровадження заходів з енергоефективності, створення центрів надання адміністративних послуг, купівлю транспортних засобів тощо.

За даними Державної казначейської служби України, з одного мільярда гривень, виділених державою коштів субвенції на розвиток інфраструктури ОТГ, 95 % цих коштів вони вклали у оновлення та будівництво доріг, будівель шкіл, дитячих садків, медичних закладів, у будівництво центрів надання адміністративних послуг, спортивних споруд, освітлення вулиць, придбання спеціалізованої техніки для комунальних потреб тощо. Все це – розвиток територій громад і створення якісніших умов життєдіяльності для кожного їх мешканця, підвищення якості послуг [5].

За результатами виконання місцевих бюджетів за січень-квітень 2017 р. до загального фонду місцевих бюджетів України надійшло 56,2 млрд грн. Це на 14,5 млрд грн або 34,9% більше, ніж у відповідному періоді минулого року. Ріст забезпечено по усіх видах надходжень. Найвищі темпи росту спостерігаються по єдиному податку – 2,4 млрд грн, податку на доходи фізичних осіб – 9,1 млрд грн, акцизному податку з роздрібною торгівлі – 1,0 млрд грн [2].

При цьому темпи росту доходів бюджетів об'єднаних територіальних громад є вищими, ніж у цілому по місцевих бюджетах. Якщо виокремити надходження власних доходів місцевих бюджетів 366-ти об'єднаних територіальних громад, то за звітний період вони зросли майже у 2 рази (2,2 млрд грн) та склали 4,7 млрд грн. Такий стан виконання місцевих бюджетів дає можливість місцевим органам влади забезпечувати функціонування закладів бюджетної сфери та самостійно вирішувати питання розвитку громад [7].

Крім підтримки, яка надається громадам через державну субвенцію та Державний фонд регіонального розвитку, у них є можливість залучати на реалізацію інфраструктурних проектів кошти міжнародної фінансової допомоги. Але для отримання такої підтримки, необхідна підготовка якісних проектів інфраструктурного розвитку та активна позиція керівництва громад.

Висновки з проведеного дослідження. Наведені вище дані дають змогу констатувати доволі динамічний процес формування об'єднаних територіальних громад в Україні. Наповнюються та

зростають місцеві бюджети, а таким чином, розвиваються території за рахунок втілення інфраструктурних проектів. Разом з тим зростає і відповідальність місцевого самоврядування. За таких умов, органи самоврядного управління зобов'язані сумлінно виконувати власні та делеговані повноваження для створення прийнятних умов для проживання, роботи та відпочинку населення.

Сьогодні основними завданнями, які має вирішити бюджетна децентралізація, повинні стати:

– по-перше, пошук резервів фінансових ресурсів, які б у повній мірі забезпечили фінансову незалежність місцевих бюджетів та виконання всіх завдань і програм розвитку адміністративно-територіальних одиниць;

– по-друге, доцільним є проведення детальних розрахунків на основі результатів науково-практичних досліджень рівня збалансованості територіального розвитку, а також розробка економічно обґрунтованих індикаторів задоволення мешканців населених пунктів об'єднаних територіальних громад щодо послуг у сферах охорони здоров'я, освіти та отриманні публічних і соціальних послуг із визначенням конкретних механізмів додаткового фінансового забезпечення цих сфер;

– по-третє, враховуючи, що основним джерелом наповнення місцевих бюджетів громад є податок на доходи фізичних осіб, необхідно врегулювати державні і законодавчі механізми щодо створення умов економічного розвитку територій (пільгове кредитування, гранти, державна підтримка, державно-приватне партнерство), створення нових робочих місць, зростання добробуту громадян, зокрема у сфері міжрегіонального співробітництва;

– по-четверте, треба застосовувати комплексний підхід і практичні розрахунки обсягу необхідних видатків і наявних доходів у розрахунку на одного мешканця громади, виходячи із забезпечення не тільки першочергових нагальних потреб громади (утримання закладів, охорони здоров'я, інфраструктури, освіти, фінансування соціальних виплат, зарплат тощо), а й фінансування перспективних проектів соціально-економічного розвитку з метою зростання добробуту та покращення життя громадян.

Таким чином, розвиток процесів децентралізації в умовах реформування адміністративно-територіального устрою в Україні, відкриває перспективи для самостійного розвитку місцевого самоврядування, зокрема у напрямі вирішення питань підвищення добробуту громадян та соціально-економічного розвитку суспільства в цілому, а також створює сприятливі умови новоствореним органам влади на місцях для отримання необхідного обсягу фінансових ресурсів аби забезпечити всі сторони життєдіяльності і розвитку відповідних територій.

Література

1. Верменич Я. В. Територіальна організація в Україні, як наукова проблема: регіонально-історичний та політико-адміністративний виміри. Київ, 2008. 160 с.
2. Довідка щодо стану виконання доходів місцевих бюджетів за січень-квітень 2017 року. Міністерство фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-byudzhativ?category=bjudzhet&subcategory=local-budg> (дата звернення: 11.01.2018).
3. Інформація щодо об'єднаних територіальних громад (за даними про проведення чи призначення перших місцевих виборів). Центральна виборча комісія. URL: https://www.drv.gov.ua/portal/cm_core.cm_index?option=ext_gromada&prejim=1&pmn_id=145 (дата звернення: 11.01.2018).
4. Капустіна Н. Б. Децентралізація влади та її повноважень. *Вопросы философии*. 2001. № 3. С. 752–754.
5. Мало хто очікував, а об'єднані громади освоїли 95% субвенції на розвиток інфраструктури своїх територій. Міністерство регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://old.decentralization.gov.ua/news/item/id/4001> (дата звернення: 11.01.2018).
6. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://www.minregion.gov.ua/decentralization> (дата звернення: 11.01.2018).
7. Місцеві бюджети за підсумками 4-х місяців 2017 року. URL: <http://reforms.in.ua/ua/novyna/miscevi-byudzhety-za-pidsumkamy-4-h-misyaciv-2017-roku> (дата звернення: 11.01.2018).
8. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування за серпень 2017 року. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства. URL: http://decentralization.gov.ua/monitoring2017_08_ua#main-info (дата звернення: 11.01.2018).
9. Плюс 48,4 млрд грн до місцевих бюджетів та плюс 2,3 млрд грн до бюджетів ОТГ – результати фінансової децентралізації за 2016 рік. Урядовий портал – та житлово-комунального господарства України. URL: <http://old.decentralization.gov.ua/news/item/id/4022> (дата звернення: 11.01.2018).

10. Про добровільне об'єднання територіальних громад : закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. С. 91.
11. Про співробітництво територіальних громад : закон України від 17.06.2014р. № 1508-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18> (дата звернення: 11.01.2018).
12. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.04.2014р. № 333-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (дата звернення: 11.01.2018).
13. Реєстр договорів про співробітництво територіальних громад. Міністерство регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://www.minregion.gov.ua> (дата звернення: 11.01.2018).
14. У 2016 році надходження до місцевих бюджетів зросли на 48,4 млрд грн, – дані Міністерства фінансів України. Міністерство регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://old.decentralization.gov.ua/news/item/id/4022> (дата звернення: 11.01.2018).

References

1. Vermenych, Ya.V. (2008), *Terytorialna orhanizatsiia v Ukraini, yak naukova problema: rehionalno-istorychnyi ta polityko-administratyvnyi vymiry* [Territorial organization in Ukraine, as a scientific problem: regionally-historical and politically-administrative measuring], monograph, Instytut istorii Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 160 p.
2. Ministry of Finance of Ukraine (2017), "A certificate is about the state of implementation of profits of local budgets for January-April, 2017", available at: <http://minfin.gov.ua/news/view/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetyv?category=bjudzhety&subcategory=local-budg> (access date January 11, 2018).
3. Central Election Commission of Ukraine (2017), "Information is on the incorporated territorial communities (after to data about realization or setting of the first local elections)", available at: https://drv.gov.ua/portal/cm_core/cm_index?option=ext_gromada&prejim=1&pmn_id=145 (access date January 11, 2018).
4. Kapustina, N.B. (2001), "Decentralization of power and her plenary powers", *Voprosy filosofii*, no. 3, pp. 752-754.
5. Ministry for Regional Development, Building and Housing of Ukraine (2017), "Not many expected, and the united communities mastered 95% subvention on development of infrastructure of the territories", available at: <http://old.decentralization.gov.ua/news/item/id/4001>. (access date January 11, 2018).
6. Ministry for Regional Development, Building and Housing of Ukraine (2017), available at: <http://minregion.gov.ua/decentralization> (access date January 11, 2018).
7. National Reforms Council (2017), "Local budgets are on results of the 4th months of 2017", available at: <http://reforms.in.ua/ua/novyna/miscievi-byudzhety-za-pidsumkamy-4-h-misyaciiv-2017-roku> (access date January 11, 2018).
8. Ministry for Regional Development, Building and Housing of Ukraine (2017), "Monitoring of decentralization process and reformation of local self-government for August, 2017", available at: http://decentralization.gov.ua/monitoring2017_08_ua#main-info (access date January 11, 2018).
9. Governmental portal (2017), "A plus 48,4 milliard hryvnas to the local budgets and plus 2,3 milliard hryvnas to the budgets united local community are results of financial decentralization for 2016", available at: <http://old.decentralization.gov.ua/news/item/id/4022> (access date January 11, 2018).
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On the voluntarily association of territorial communities", *The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 13, p. 91
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "About the collaboration of territorial communities", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18> (access date January 11, 2018).
12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), The Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Concept of reformation of local self-government and territorial organization of power in Ukraine", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (access date January 11, 2018).
13. Ministry for Regional Development, Building and Housing of Ukraine (2017), "The register of agreements is on the collaboration of territorial communities", available at: <http://www.minregion.gov.ua> (access date January 11, 2018).
14. Ministry for Regional Development, Building and Housing of Ukraine (2017), "In 2016 receivables to the local budgets grew on 48,4 milliard hryvnas", available at: <http://old.decentralization.gov.ua/news/item/id/4022> (access date January 11, 2018).

Стаття надійшла до редакції 22.01.2018 р.